

Департамент інформаційної діяльності, культури,
національностей та релігій
Хмельницької обласної державної адміністрації
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека
Хмельницьке обласне відділення
ВГО Українська бібліотечна асоціація
Хмельницька міська організація
Національної спілки краєзнавців України

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2024 рік

Рекомендаційний бібліографічний довідник

Хмельницький
2023

УДК 006.95(059.3)(477.43)«2024»
К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2024 рік : реком. бібліогр. довід. / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ; Хмельниц. обл. від-ня ВГО УБА; Хмельниц. міська орг. НСК України; уклад. О. М. Шеїн. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2023. – 176 с.

Друкується за рішенням редакційно-видавничої ради Хмельницької ОУНБ, протокол № 6 від 3.11.2023 року, та Президії Хмельницького обласного відділення УБА, протокол № 6 від 9.11.2023 року.

Укладач: *Шеїн О. М.*

Редактори: *Маковська В. В.,
Шмаль Т. А.*

Відповідальна за випуск: *Чабан К. А.*

На обкладинці фото:

*Дмитра Петровича Чавалаха,
Артура Венедиктовича Закордонця,
Романа Михайловича Матвійця,
гетьмана Миколая Сенявського,
Хмельницького обласного центру служби крові.*

© Автори статей, 2023

© Хмельниц. ОУНБ, 2023

© Хмельниц. обл. від-ня ВГО УБА, 2023

2. Радецька А. Рецензія на роман «Гримуля» Артура Закордонця на сайті видавництва «Дім Химер» [Електронний ресурс] // Дім Химер : офіц. вебсайт. – Режим доступу : <https://chimeraspublisher.com.ua/news/artur-zakordonets-grymulia.html>, вільний (дата звернення: 31.08.2023). – Назва з екрана.

10 жовтня

Повітова школа в Меджибізькому замку – осередок освіти, бібліотечної справи і музейництва

До 205-ї річниці з часу заснування

«День 10-й жовтня [1819 року] був найурочистішим для повіту Летичівського, а для міста Меджибожа днем найбільшої радості. О 9-й ранку гуркіт гармат сповістив мешканцям і численному зібранню громадян початок акту відкриття тутешньої повітової школи». Такими піднесеними словами тогочасні газети починали розлогі репортажі про відкриття нового навчального закладу на Поділлі, який за імперськими стандартами називався училищем, а за польськими освітніми традиціями – школою.

Меджибізька школа була особливим закладом на тлі просвітницької системи російської імперії, яка насаджувалась у Подільській губернії після другого розбору Речі Посполитої. Її фундатор князь Адам Єжи Чарторийський для влаштування навчального закладу безоплатно надав замок у Меджибожі, яким спадково володів, а також забезпечив утримання для викладачів. Для започаткування шкільної бібліотеки князь передав з особистої бібліотеки своєї резиденції в Пулавах (Люблінське воєводство, Польща) 500 томів з різних галузей знання. Тоді ж було покладено початок шкільному музею – першій музейній експозиції в Меджибізькому замку.

До Меджибізької школи приймалися учні усіх віросповідань, але переважну більшість (до 80 %) становили католики, діти подільської шляхти, адже висока кількість

польського населення була особливістю Поділля, нещодавно анексованого та «інкорпорованого» російською імперією. Відповідно, польською мовою тут здійснювалось навчання. У подальшому до школи приймали й певну кількість дітей міщан. Перший набір Меджибізької школи у 1819 р. становив 60 учнів, а у кращі роки їхня кількість сягала 200-250. Для проживання вчителів та учнів на замковому дитинці були влаштовані конвікти (гуртожитки), якими діти з незаможних сімей користувалися безоплатно, а інші – за помірну оплату. Нащадки ж заможних родин за додаткові кошти могли отримувати факультативні курси наук.

Але й звичайний курс навчання в Меджибізькій повітовій школі відрізнявся від інших. Користуючись становищем куратора Віленського навчального округу, який включав у себе Подільську, Волинську і Київську губернії, князь Чарторийський встановив для неї спеціальну програму наук, яка відрізнялася від традиційних російських і орієнтувалась на викладання у знаменитому Кременецькому ліцеї. Поряд з загальними науками, – алгеброю, геометрією, фізикою, астрономією, зоологією, ботанікою, кількома іноземними мовами і, звичайно ж, Законом Божим, – учнів навчали початкам теоретичної механіки, опору матеріалів, практичній архітектурі і агрономії. Серед енциклопедично обдарованих вчителів були непересічні науковці – такі, як, наприклад, Войцех Зборжевський, видатний палеонтолог, член кількох наукових товариств. Крім того, в Меджибожі було запроваджено школу взаємного навчання за методом Белла і Ланкастера.

Діяльність Меджибізької повітової школи докорінно змінилася після Листопадового повстання 1830 – 1831 рр. За участь у ньому князь Адам Єжи Чарторийський був позбавлений всіх прав, титулів і маєтностей в імперії, емігрував до Англії. Заклад у Меджибізькому замку працював далі, однак курс наук тут було приведено до стандартів російської освіти. З бібліотеки вилучили більшість польськомовної літератури і замінили на російську. Про побут і звичаї учнів та викладачів цього періоду розповів з гумором, а часом з відвертим сарказмом у книжці «*Wspomnienia szkolne*» її колишній учень

Леонард Совінський – в майбутньому письменник, літературознавець, перший перекладач поезії Тараса Шевченка на польську мову і популяризатор творчості Кобзаря.

Повітова школа у Меджибожі діяла до 1841 р., далі її було переведено до Чорного Острова. Частина учнів батьки перевели до Кам'янець-Подільської гімназії, частину до Житомирської. У 1844 р. міністерство «народного просвещення» за символічну суму 5 рублів сріблом продало Меджибівський замок, де була школа, військовому відомству. Будівлі було передбачено «...згідно височайшої волі пристосувати для полкового штабу». Шкільну бібліотеку та музей втрачено.

Ігор Западенко

Література

1. **Западенко І.** Друковані джерела XIX ст. до історії Меджибівської повітової школи князя А. Є. Чарторийського // Хмельницькі краєзнавчі студії : науково-краєзн. зб. – Хмельницький, 2019. – Вип. 20. – С. 59-73.

2. **Леськів І.** З історії навчально-освітніх закладів Меджибожа в XIX столітті. – Межибіж : наук. вісн. – 2015. – № 2. – С. 277-284.

3. **Мицик Ю.** Рання історія Меджибівського повітового училища. – Межибіж : наук. вісн. – 2015. – № 1. – С. 356-359.

4. **Dodatek** do Gazety Korespondenta Warszawskiego y zagranicznego. – 1819. – № 103 (25 grud.). – S. 1370-1372.

5. **Marczyński** Wawrzyniec. Szkoła Międzybozka. Statystyczne, topograficzne i historyczne opisanie Gubernii Podolskiej z rycinami i mappami. – Wilno, 1822. – T. 2. – S. 51-55.

6. **Sowiński** Leonard. Wspomnienia szkolne. – Warszawa, 1884. – 309 s.